

САМОЙЛОВА Л. І.,
здобувач

*Інститут міжнародних
відносин Київського
національного
університету
імені Тараса Шевченка*



Калінінградська область – невелика частина Російської території, що граничить із Польщею та Литвою, яка не має спільних з Росією кордонів і має вихід до Балтійського моря. Раніше це була частина Східної Пруссії. До складу Росії вона входить з кінця Першої світової війни.

Область має площу всього 15,5 тис. км². Протяжність кордонів з Польщею – 432 км., та з Литвою – 227 км. Її найбільше місто – Калінінград. В ньому проживає біля 50 % населення області. Ця область не має значних запасів корисних копалин. Економіка її є хоч і розвинутою, проте ВВП області становить невелику частину загально-російського ВВП.

Єдине, чим важливий Калінінград – він має дуже вигідне географічне положення і є форпостом Росії на Балтійському морі. Росія була присутня у Балтійському регіоні понад 300 років (з того часу, коли Петро I “прорубав” вікно в Європу) і їй важко змиритись з тим, що її присутність тут зменшилась разом з незалежністю трьох балтійських держав.

ПРОБЛЕМА КАЛІНІНГРАД- СЬКОГО РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Але разом із зменшенням російської присутності, роль Калінінградської області – зростає.

Слід підкреслити, що деяке хвилювання в Москві викликає і той факт, що в НАТО вступають країни, які мають територіальні претензії до Росії. До прикладу, в Латвії це пов'язане з Питаловським районом Псковської області, в Естонії з містом Ізборськ, Псковсько-Печерським монастирем, а також Івангородом Ленінградської області, який навіть зображений на одній з естонських купюр, в Литві на різних рівнях неодноразово звучали претензії на частину Калінінградської області.

Тим не менше, Північноатлантичний альянс всупереч своїм правилам не приймає нових членів, які мають нерегульовані питання, в тому числі територіальні, готовий зробити для країн Балтії деякі виключення¹.

Проте, не тільки фактор російської присутності на Балтійському морі притягує до себе увагу, як відомо після першої хвилі розширення НАТО, на нещодавньому саміті НАТО в Празі, Балтійські держави було офіційно запрошено на членство в Північноатлантичному альянсі. У цій ситуації Калінінградська область виявляється оточеною з обох боків країнами НАТО, що Росія розцінює як один з найбільш неприйнятних сценаріїв розвитку².

Для Росії, а особливо її прикордонної Псковської області та Калінінградського анклаву, вступ Латвії, Литви і Естонії до Північноатлантичного альянсу і паралельно у 2004 році в ЄС міститиме мабуть, нові проблеми. Справа не тільки у військово-стратегічному балансі, але й в труднощах, які неминуче з'являться як наслідок таких процесів – посилення прикордонного і митного режимів, підняття цін на імпорт, нарешті, протиріччя у питаннях прав і свобод, як у випадку з Калінінградом, а іноді просто політичний тиск.

Як бачимо, існує декілька проблем, пов'язаних з цим регіоном. Балтійські країни вважають, що Калінінградська область є занадто мілітаризованою, і що більшість російських військових сил, які раніше проходили службу в балтійських країнах, зараз передислокувались до Калінінграду, на що Росія відповіла, що в Калінінграді є навіть менше збройних сил, ніж це дозволено міжнародними договорами. Згідно з офіційною статистикою Росії, в Калінінградській області знаходиться: близько 19000 військового персоналу, 850 танків, 50 гелікоптерів, 426 артилерійських гармат та 50 ракет типу "земля-повітря". До цього можна додати ще й Балтійський флот: 25 військових кораблів, 6 підводних човнів та 32 патрульних катера берегової охорони. Ситуацію в свій час трохи розрядив Б.Єльцин на Гельсінському саміті, заявивши, що Росія в односторонньому порядку зменшить на 40 % кількість збройних сил в Калінінградській області.

Іншою проблемою є транзит вантажів та людей через Латвійську територію. Узагалі-то є три шляхи сполучення Калінінградської області з рештою Росії: крім латвійського є ще і польський сухопутний шлях, та через Балтійське море до Санкт-Петербурга, який у грудні 2002 року апробований паромом Санкт-Петербург-Калінінград-Кіль. Проблема полягає в тому, що для громадян Російської Федерації існує візовий режим поїздок, як у Литву, так і через її територію.

Після довгих переговорів було досягнуто компромісу, який полягав у тому, що принципи співпраці в галузі транзитного сполучення будуть визначатися тимчасовими домовленостями між урядами двох держав. Так, в даний момент встановлено візовий режим для всіх громадян Росії, окрім тих, які є працівниками залізничного транспорту або водіями вантажних автомобілів. Також згідно з Протоколом, підписаним в рамках тимчасових положень, громадяни Росії, які мають постійне місце проживання в Калінінградській області, можуть без віз відвідувати Литву і залишатись там на строк до 30 днів.

Найскладнішою проблемою є статус Калінінградської області. Тут є дві складові цієї проблеми: як бажання деяких регіональних впливових сил розширити права цієї області (конфлікт в площині “регіон-центр”), так і зовнішні – повна зміна статусу цієї адміністративної одиниці Росії.

В одному з інтерв'ю “Независимой газете” экс-губернатор Калінінградської області А.Горбенко сказав, що “ми маємо все: унікальні природні ресурси, вигідне економічне положення, сільське господарство, розвинуту бізнес-культуру – все, чого в інших областях країни бракує. Тому ми маємо право вирішувати наші проблеми тут, на місці”³.

Позиція автономізації також популярна серед населення, оскільки більш ніж половина населення бажає мати тісніші зв'язки з Німеччиною та Польщею, щоб покращити своє матеріальне становище. Так, згідно з опитуванням 2000 р., кількість безробітних становила 25 % (в сільській місцевості – 50 %) населення. Більш ніж 60 % населення живуть за межею бідності. Очікуються також проблеми, пов'язані з 40% скороченням збройних сил, оскільки це значно підвищить рівень безробіття.

Інші впливові сили “автономізація” не влаштовує. Так, лідер Балтійської республіканської партії Сергій Пасько заявив, що “маючи теперішній статус, Калінінград може залишитись далеко позаду (маючи на увазі Польщу та Литву)” і що “Дума має погодитись на надання Калінінграду статусу частини Конфедерації”. Він також заявляє, що “більшість населення цього регіону підтримує цю ідею, коли їм пояснити, що Калінінград більше віддає столиці, ніж від неї отримує”⁴.

Серед зовнішніх прихильників зміни статусу особливо активними є литовські політики. Наприклад, будучи спікером литовського парламенту Ландсбергіс заявляв, що статус Калінінградської області – це більше ніж просто російська проблема: “оскільки в Калінінграді розташовано так багато збройних сил, то постає питання, проти кого ці збройні сили плануються використатись”. Саме тому він вважає, що ця проблема має вирішуватися на загальноєвропейському рівні.

В 1992 р. Литовський посол в США С.Лозоратіс публічно заявив, що “одного дня Калінінградська область стане частиною Литви”.

В березні 1998 р. в одній із статей російської військової газети “Красная звезда” говорилось, що в грудні 1997 р. в Вільнюсі зібрався Конгрес націоналістичних сил Литви, який прийняв резолюцію стосовно статусу Маленької Литви (Калінінградської області), в якій говорилось, що якщо в найближчому майбутньому Калінінград не стане частиною Литви, його статус все рівно має бути переглянутий на європейському рівні.

В тому ж 1997 р. лідер однієї з депутатських фракцій Рональдас Одолас заявив, що “Калінінградська область не є Росією” і згідно з “майбутніми європейськими угодами” вона стане четвертою Балтійською республікою. А якщо цього не станеться, то Литва може назавжди забути про своє членство в НАТО”.

Такі пропозиції сягнули офіційної верхівки Литви. Так, якщо колишній президент Литви А.Бразаускас нічого не мав проти теперішнього статусу Калінінграда, то його наступник В.Адамкус впевнено відстоює позицію, що “проблема Калінінградської області” все ж таки є проблемою міжнародною. І тому, судячи з офіційних матеріалів литовського МЗС, основним пріоритетом зовнішньої політики стосовно Калінінграда є його якнайширше залучення до співробітництва в рамках регіональних організацій та проектів.

І хто знає, як буде надалі розвиватись дана ситуація, оскільки навіть серед російської політичної еліти є такі, що також не проти змінити статус Калінінграда. Так, один з лідерів ЛДПР А.Мітрофанов заявив, що “в Калінінградській області має бути створена спільна Російсько-Германська зона”, що призведе до військового співробітництва, допоможе Німеччині позбавитися американського протекторату та допоможе Росії знову об'єднатись з Білорусією та Україною.

Отже розглянемо декілька аспектів, як важливі складові проблеми Калінінградської області, пов'язаних з вступом до ЄС сусідніх з регіоном держав Польщі та Литви.

Економічне положення

В часи існування СРСР Калінінград був закритим військовим центром, у якому розташовувався штаб радянського Балтійського флоту. У 90-і роки стратегічне значення Калінінграда зменшилося. З 1991 року число військових в області скоротилося з двохсот до вісімнадцяти тисяч, і ймовірність того, що збройні сили знову знайдуть колишнє політичне й економічне значення, дуже невисока.

Як і інші регіони Росії, Калінінградська область пережила глибокий економічний спад. З 1990 року обсяги виробництва скоротилися більш ніж наполовину. Особливо хворобливим для Калінінграда виявилася серпнева фінансова криза 1998 року, що було обумовлено залежністю регіону від зовнішньої торгівлі і, зокрема, від імпорту.

Загальноекономічний спад супроводжувався глибокими змінами у структурі економіки регіону. Різко знизилося виробництво на підприємствах військової промисловості. Рибальство, що являло, один з основних видів економічної діяльності, пережило аналогічну кризу. На сьогоднішній день основними галузями промисловості в області є видобуток нафти і бурштину. Нафта добувається на шельфі (біля 1 мільйона тонн у рік) і відправляється на переробку в Литву. Область володіє 90 відсотками світових запасів бурштину, і практично весь добутий бурштин нелегально вивозиться з регіону в неопрацьованому виді. До інших важливих видів економічної діяльності відноситься харчова промисловість, виробництво целюлози і паперу, виробництво меблів, машинобудування і розробка програмного забезпечення. Сільськогосподарське виробництво займає малу питому вагу в економіці регіону, хоча ґрунт у Калінінградській області родючий і для розвитку даної галузі існує високий потенціал⁶.

Населення Калінінградської області значною мірою стало орієнтуватися на здійснення незареєстрованих видів економічної діяльності. Будучи прикордонним регіоном, область дає широкі можливості для неофіційної діяльності, за рахунок якої, відповідно до оцінок, формується біля 50 відсотків ВВП регіону. Вважається, що біля 10 000 чоловік зайнято на постійній основі в сфері прикордонної човникової торгівлі.

У регіоні діє біля 14 000 малих і середніх підприємств. У цьому відношенні Калінінградська область займає третє місце в Росії за чисельністю малих та середніх підприємств на одного жителя. Широка присутність у Калінінграді московських банків також свідчить про економічну приналежність цього регіону. Це, однак, не відбивається на обсягах внутрішніх інвестицій, що знаходяться на рівні середнього

російського показника. Економічна ситуація, як і на іншій території Росії, характеризується непередбачуваністю, нестабільністю і відсутністю економічних стимулів. Захист інвесторів і власності забезпечується на недостатньому рівні, закони найчастіше не спрацьовують (ситуація з податками залишається складною і не сприяє розвитку підприємництва).

Статус Особливої економічної зони (ОЕЗ) передбачає, за певних умов, тарифні і податкові пільги на продукцію, вироблену в Калінінградській області на експорт, на імпортовані товари, а також на товари, "експортовані" у російські регіони і треті країни. ОЕЗ створювалася для стимулювання економічної діяльності і притягнення іноземних інвестицій, однак на практиці її діяльність здійснюється в умовах повної непевності. За відсутності підтримки з боку влади і за наявності ознак можливої невідповідності правилам ВТО економічне значення Калінінградської ОЕЗ має обмежений характер.

Як і всюди в Росії після 1991 року масштаби безробіття в регіоні різко зросли. За існуючими різними оцінками, в даний час від 30 до 60 відсотків населення живе за межею бідності. Основні показники добробуту свідчать про те, що рівень життя в Калінінградській області нижче, ніж в середньому по Росії, хоча в регіоні відзначається відносно високий рівень споживання, наприклад, що стосується супермаркетів західного типу і ресторанів.

Транспортні зв'язки

Калінінградська область має в своєму розпорядженні розгалужену мережу доріг, що потребує модернізації. Ділянки загальноєвропейської транспортної мережі, що проходять через її територію, розвинуті недостатньо. Особливе значення для Калінінграда має ділянка V коридору IX, що з'єднує Калінінград із Києвом через Вільнюс і Мінськ.

Залізничне сполучення з сусідніми державами і Росією використовується в значно меншій мірі в порівнянні із ситуацією, що існувала у 80-і та на початку 90-х років. Основна залізнична гілка Калінінград-Каунас-Мінськ-Москва обслуговує вантажоперевезення між Литвою і Росією. Залізниця Калінінград-Рига-Санкт-Петербург задіяна для міжнародних вантажоперевезень в меншій мірі, так само як і залізничні лінії, що ведуть до Польщі (багато в чому через різницю в ширині колії). З 1 листопада почав реалізовуватись проект транспортного коридору залізничних контейнерних перевезень із Чорноморського регіону через Білорусь і Литву в скандинавські країни.

Транспортне сполучення з Європейським Союзом може здійснюватися за декількома маршрутами, що не обов'язково проходять через Калінінград. Відправляючись у країни Західної і Центральної Європи, фіни, естонці, латиші та литовці користуються, як правило, Балтійською гілкою коридору I, що проходить за маршрутом Гельсінкі-Таллінн-Рига-Каунас-Варшава, оминаючи Калінінград із сходу і не використовуючи Ганзейську гілку Рига-Калінінград-Гданьск.

Іноземні вантажні кораблі використовують калінінградські порти в меншій мірі, ніж порти Литви, Латвії й Естонії. Крім того, порти області недостатньо конкурентноздатні для обслуговування російської внутрішньої торгівлі: перевезення залізницею з Москви займає 25-28 годин і обходиться дорожче, ніж відправлення вантажів через альтернативні порти, такі, наприклад, як Клайпеда. Водночас, Калінінград потенційно здатний обслуговувати частину вантажопотоків із Білорусі та північної частини України.

З Калінінграда виконується всього один регулярний міжнародний авіарейс – до Копенгагена.

Контакти Калінінграда із сусідніми країнами утруднені через тривалу процедуру проходження прикордонних формальностей і неефективну роботу двадцяти трьох міжнародних автомобільних, залізничних, повітряних і морських прикордонних переходів, розташованих на території області.

Торгівля і транзит

У зв'язку з невеликим розміром території Калінінградської області і її статусу анклаву регіон залежить від імпорту, обсяг якого у вартісному визначенні в три рази перевищує обсяг калінінградського експорту, і в значній мірі опирається на торгово-економічну взаємодію з іншою Росією. Щорічно більше 6 мільйонів тонн вантажів перевозиться, в основному залізницею, через Литву в Росію й у зворотному напрямку. 55 відсотків цього вантажообігу доводяться на нафту і нафтопродукти, кокс і кам'яне вугілля.

Крім того, в Калінінградську область ввозиться чимало товарів (включаючи велику частину продовольства) із сусідніх країн – Польщі і Литви, що поряд із Німеччиною є самими великими іноземними торговими партнерами області. Незважаючи на те, що торгівлі зв'язки Калінінграда з його неросійськими сусідами більш розвинуті, ніж в інших прикордонних російських регіонах, область як і раніше відносно слабо інтегрована в регіональну економіку.

Енергетика

Калінінград майже цілком залежить від імпорту електроенергії з Росії і самостійно забезпечує свої потреби лише на 20 відсотків (в основному за рахунок невеликих електростанцій, що працюють на мазуті). Постачання мазуту і вугілля є дорогими і пов'язані з труднощами, оскільки залежать від наданого сусідніми країнами транзитного режиму. Газ надходить із Росії по газопроводу, що проходить через Білорусь і Литву. Владні структури області мають намір збільшувати частку газу у виробництві електроенергії. В даний час ведеться будівництво нової газотурбінної електростанції.

Освіта, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища

Рівень базової освіти в Калінінградській області є достатньо високим. Калінінградський державний університет і п'ять інших вищих навчальних закладів області відповідають високим стандартам підготовки. Однак їхні факультети і курси не випускають достатньо фахівців для таких секторів, як мікроелектроніка, біотехнологія, нові технології виробництва, менеджмент приватних підприємств і компаній.

Служби державної охорони здоров'я в Калінінградській області забезпечують рівень послуг, близький до середнього по Росії показника. В області поширені такі захворювання, як туберкульоз, дифтерія, кір, епідемічний паратиф. Туберкульоз купує стійкі до дії багатьох лік форми і стає усе більш поширеним. Вжиток наркотиків і проституція приводять до викликаючого тривогу росту масштабів поширення інших інфекційних захворювань. Наприклад, по числу зареєстрованих носіїв ВІЛ-інфекції регіон є одним із найменш благополучних в Росії і набагато випереджає за цим показником своїх сусідів по Балтійському регіону.

Калінінград є другим після Санкт-Петербурга джерелом забруднення регіону Балтійського моря, щорічно виробляючи більш 400 тис. тонн побутових і промислових відходів. Санітарна ситуація в містах постійно погіршується, а система каналізації була побудована ще до Другої світової війни. Росія взяла на себе зобов'язання знизити рівень забруднення моря. У результаті з 1991 року об'єм викидів забруднюючих речовин декілька скоротився.

Регіональна влада, демократія і верховенство закону

У минулому, як правило, було прийнято вважати, що калінінградська регіональна адміністрація не володіє ні досвідом, ні

компетентністю. Стиль її керівництва визнавали автократичним і недостатньо транспарентним. Якість роботи калінінградської міської адміністрації звичайно одержувала більш високу оцінку, ніж ефективність роботи обласної адміністрації.

Не завжди шанується свобода слова, в області виходить лише дві незалежні газети. Судові і правоохоронні органи не є цілком незалежними від регіональної влади. У результаті проведених недавно виборів нового губернатора з'явилася можливість підвищити ефективність і транспарентність роботи регіональної адміністрації, дати новий імпульс діяльності, спрямованої на поліпшення іміджу області, і вирішувати її проблеми в дусі співробітництва зі своїми сусідами.

Відношення Калінінграда з Москвою варто розглядати в контексті проведених федеральним центром реформ, спрямованих на підвищення ступеня централізації. Калінінградська область є частиною Північно-західного федерального округу з центром у Санкт-Петербурзі. У політиці, що проводиться Москвою, пріоритетна увага приділяється створенню в Росії "єдиного економічного простору", тому ступінь контролю центру над Калінінградом у майбутньому, мабуть, буде зростати.

Злочинність

Як і в багатьох інших регіонах Росії, злочинність в Калінінградській області одержала широке поширення в результаті слабкості державних інститутів. Присутні усі види організованої злочинності: торгівля людьми, наркотиками і краденими автомобілями, незаконна міграція. Широко поширена контрабанда, зокрема бурштину, спиртних напоїв і сигарет, а також проституція.

За даними офіційної статистики, рівень злочинності в області на 20 відсотків вищий, ніж у середньому по Росії, в тому числі організованої злочинності. Організована злочинність тут, як і всюди в Росії, негативно позначається на розвитку підприємницької діяльності і на інвестиційному кліматі. Злочинність, нерозривно зв'язана з корупцією, створює погрозу для економічного розвитку і розвитку демократії, заснованої на принципі верховенства закону.

Діючи через Оперативний комітет (ОК), Цільова група по боротьбі з організованою злочинністю в Балтійському регіоні проводить за участю різних правоохоронних структур спільні операції. Цілодобово працює система зв'язку (БАЛТКОМ), що дозволяє проводити активний обмін інформацією. З самого початку створення такої групи Росія була одним з її найбільш активних членів. У 1998-2002 роках Калінінград брав участь у ряді операцій по боротьбі з торгівлею краденими автомобілями ("Проект Калінінград"), наркотиками ("Ка-

нал”) і незаконною міграцією (“Балтійськстраж” і “ВІВАН”). Той факт, що Росія організувала спільні операції, в тому числі в Калінінградській області, одержав високу оцінку з боку всіх інших балтійських учасників групи. Ці спільні операції дозволили зміцнити довіру між партнерами і забезпечити більш високий ступінь захисту комп’ютерних мереж у балтійському регіоні. Завдяки цьому в даний час Калінінград користується більш високою репутацією, ніж у 1996 році, коли Цільова група ще тільки починала свою роботу.

**Обмежена мобільність населення,
обумовлена анклавним положенням регіону**

В часи існування СРСР населення Калінінградської області могло вільно пересуватися по всій території країни. Після розпаду СРСР для того, щоб потрапити в інші райони Росії, людям доводиться проїжджати біля п’ятисот кілометрів по території Литви, а потім Латвії або Білорусі. Така ж ситуація існує і для росіян, що бажають відвідати своїх родичів, друзів або ділових партнерів у Калінінграді.

**Прикордонні держави, регіональні організації, регіони, міжнародні
фінансові установи, соціологічні дослідження**

• **Литва**

Литва є одним із головних торгових партнерів Калінінградської області та інвестора, розташованого на транзитному шляху з області в Росію. На Литву перепадає велика частина транзитних перевезень і пасажирських потоків, що приїжджають із Калінінграда. Тому в Литві зацікавлені в зберіганні добрих відносин із Росією, для того, щоб не допустити ізоляції Калінінграда і його перетворення в джерело економічної і політичної нестабільності.

Шляхом двосторонніх угод по Калінінграду Литва і Росія створили інституціональну основу для подальшого співробітництва⁷. У лютому 2000 року Литва і Росія виступили зі спільною заявою по регіональному співробітництву, відомим за назвою “Нидська ініціатива”, і погодили цілий ряд спільних проектних пропозицій в рамках Північного виміру, в тому числі з питань транспорту, газопроводу, раціонального використання водяних ресурсів і проблем прикордонних переходів.

Питання щодо Ігналінської атомної електростанції також періодично підігрівається експертами та політиками, як у литовських, так і в калінінградських засобах масової інформації. Повне за-

криття Ігналінської АЕС, яке має відбутися у відповідності до графіка в 2009 році, призведе до необхідності розробки урядом Литви нової енергетичної політики, так як ядерна станція забезпечує більше ніж 80 відсотків потреб в електроенергії всієї країни.

• **Польща**

Деякі польські регіони уклали угоди про співробітництво з Калінінградською областю. Співробітництво полягає, в основному, у встановленні партнерських відносин і проведенні обмінів на місцевому рівні (МСП, наукові організації, виконавчі органи), і, крім того, охоплює питання розробки інвестиційних проектів у таких галузях, як транспорт, електроенергетика й охорона навколишнього середовища. Польща є великим інвестором Калінінграда і головним партнером по створенню спільних підприємств за участю місцевих структур.

ОЦІНКА НАСЛІДКІВ ВСТУПУ ЛИТВИ І ПОЛЬЩІ ДО ЄС ДЛЯ КАЛІНІНГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ТОГО, ЯК ЧАСТО ВИЇЗДЖАЛИ РЕСПОНДЕНТИ ЗА МЕЖИ РЕГІОНУ *

Позитивно		Негативно
20,9	НІ РАЗУ НЕ ВИЇЗДЖАЛИ	44,3
27,6	РІДШЕ ОДНОГО РАЗУ НА РІК	43,5
43,8	ВІД ОДНОГО РАЗУ ДО ТРЬОХ	28,1
50	ВІД ЧОТИРЬОХ РАЗІВ І ЧАСТІШЕ	28,8

• **РДБМ, єврорегіони та міжнародні фінансові установи**

РДБМ підтримує тісні зв'язки з владою області, однією із важливих подій стало відкриття у вересні 2000 року з ініціативи РДБМ Єврофакультету в Калінінградському державному університеті. Слідом за Тарту, Рігою і Вільнюсом у Калінінграді створюються курси по вивченню іноземних мов, студентам читають лекції викладачі з європейських університетів, передбачена розробка нових навчальних програм за фахом "економіка і право".

Калінінградська область входить до складу декількох єврорегіонів, створених з метою сприяння трансграничному співробітництву. Єврорегіон "Балтика" включає Данію, Латвію, Литву, Польщу і Швецію, а єврорегіон "Сауле" був утворений місцевою і регіональною владою Литви, Латвії, Швеції і Росії (2 райони й одне місто в північній частині Калінінградської області). Крім того, єврорегіон "Неман" повинен забезпечувати зв'язок між об'єктами Литви, Калінінградської області і Білорусі.

Що стосується відносин із такими міжнародними фінансовими утвореннями, як ЄБРР, Всесвітній банк, то вони розглядають

Калінінградську область у загальноросійському і балтійському контексті і до цього часу не застосовували у відношенні цього регіону якогось окремого режиму.

Підсумовуючи, можна констатувати, що Калінінградська область являє собою особливий регіон Росії, географічно віддалений від іншої території країни, який з розширенням Європейського Союзу неминуче виявиться в оточенні країн – членів ЄС. Як бачимо, в міру наближення цієї події даному регіону приділяється все більше уваги.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ТУРБУЮТЬ КАЛІНІНГРАДЦІВ (%)		
	Молодь	Старше покоління
НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ ОПЛАТИ ПРАЦІ	44	36
ОБМЕЖЕНІСТЬ МОЖЛИВОСТІ ПЕРЕМІЩАТИСЯ ПО РОСІЇ	23	23
НЕСТАЧА ЖИТЛА	23	14
БЕЗРОБІТТЯ	21	16
РІСТ ЗЛОЧИННОСТІ	19	21
ЗАСИЛЛЯ МІГРАНТІВ	18	17
РІСТ АЛКОГОЛІЗМУ І НАРКОМАНІЇ	17	18
РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПРОСТИТУЦІЇ І СПІД(у)	16	14
ПОГАНІЙ СТАН ДОРІГ	16	15
ВСТУП ЛИТВИ І ПОЛЬЩІ ДО ЄС	15	12
НЕЯКІСНЕ МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ	12	16

Як бачимо з соціологічного дослідження, тривога людей щодо проблеми “Калінінград в облозі ЄС” викликана не стільки процесами, які об’єктивно відбуваються (вступ Литви і Польщі до ЄС, “деяка ізоляція” від Росії, обмеженість відносної свободи пересування по “ближній Європі”), скільки загальною невпевненістю в своєму майбутньому, невмінням пристосуватися до соціально-економічних реалій власного регіону⁸.

Серед людей старшого покоління та людей з низьким рівнем життя найчастіше зустрічаються люди, які розділяють комуністичні та націоналістичні погляди, орієнтовані на протистояння Заходу, часто розуміючи патріотизм як ізоляціонізм.

Громадяни молодшого та середнього віку, які є більш успішні, мобільні, адаптовані до реалій, ті, хто розділяє демократичні та ліберальні погляди, орієнтовані на європейські цінності, вважають, що Росія повинна розвиватися по шляху будівництва правової держави та громадянського суспільства, стати країною з розвинутою економікою та високим рівнем життя громадян.

Отже, як відомо, лідери 15-ти країн-членів Європейського Союзу схвалили спеціальний документ щодо майбутнього пересування між

Калінінградським регіоном та іншою частиною Росії. Цей документ дозволяє громадянам Росії вільно пересуватися з Росії до Калінінграда та в зворотному напрямку. ЄС планує з 1 липня 2003 року розпочати видачу спеціальних мульти-віз "Kaliningrad-pass" або "Facilitated Transit Document", які б розповсюджувались на всі форми транзитного сполучення між Калінінградською областю і Росією. Лідери ЄС сподіваються, що цей пакет задовольнить Москву, яка вимагає, щоб для громадян Росії були надані вільні візові можливості щодо пересування між Росією та її західним регіоном.

Україна має наміри використати успішний переговорний досвід Росії щодо вирішення проблеми Калінінградської області взагалі та питання пересування, зокрема, в ході переговорів стосовно майбутньої формули візового режиму з країнами-кандидатами на вступ до Європейського Союзу.

За словами Державного секретаря з питань євроінтеграції МЗС України О.О.Чалого Україна веде "дуже інтенсивний" переговорний процес з цієї тематики. "Ми відпрацьовуємо майбутню формулу візового режиму, який, на наш погляд, повинен бути максимально відкритим, настільки, наскільки дозволяє Шенгенська угода", – сказав він⁹.

В цьому контексті досвід Росії в переговорному процесі щодо Калінінграда є корисним для України, а після того, як Росія поставила крапку в переговорному процесі, Україна реально просувається в переговорах.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Див.: Телбот С. Балтия – лакмусовая бумажка НАТО. – Диена, 2000; Blank S. J. Russia and the Baltic in the Age of NATO Enlargement// Parameters, Autumn.
- ² Россия и Прибалтика. Аналитический доклад Совета по внешней и оборонной политике. – Доклад (Юргенс И., Караганов С., Хромов Ю.). – М., 2002.
- ³ Див.: Независимая газета. – 2002. – 20 декабря.
- ⁴ Див.: <http://www.ibs.ee/ibs/history/baltics.html> – The Baltic's: Nationalities and other problems.
- ⁵ Lithuania's Cooperation with the Kaliningrad Region of the Russian Federation: Fact Sheet. – Vilnius: Ministry of Foreign Affairs of Lithuania. – 1992.
- ⁶ Business Central Europe, The annual 2000: EBRD, Hansabank, EIU, government statistics.
- ⁷ New Europe. – № 498-499. – 7-12, 15-21.02.2002.
- ⁸ "Неотрезанный ломоть": социологическое исследование // Московские новости. – 2002. – 17-23 декабря. – №49.
- ⁹ Досвід європейської інтеграції країн Балтії. Аналітичний матеріал //Поточний архів МЗС України. – 2002. – жовтень.

Надійшла до редакції 27.12.2002